

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Η ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΑΙΩΝΕΣ ΤΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ (330-717)

Ι. Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΡΩΜΑΪΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

1. Από τη Ρώμη στη Νέα Ρώμη

Διδακτικοί στόχοι

1. Να κατανοήσουν οι μαθητές τη σημασία και τους λόγους ίδρυσης της Κωνσταντινούπολης.
2. Να αντιληφθούν τη σημασία της θρησκευτικής πολιτικής του Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Επισημάνσεις για την πορεία της διδασκαλίας

Προκαταρκτικά θα διατεθούν λίγα λεπτά για την εξήγηση των όρων Βυζάντιο και Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Περαιτέρω θα παρουσιαστούν τα χρονικά όρια και οι περίοδοι της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και η σχέση της με τη Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Τέλος οι μαθητές πρέπει να σχηματίσουν στοιχειώδη παράσταση για το γεωγραφικό χώρο της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας βάσει του παρατιθέμενου ιστορικού χάρτη.

Οι μαθητές εντοπίζουν στο χάρτη τη θέση της Ρώμης και της Κων/λης. Έτσι ο χάρτης διευκολύνει τη μετάβαση από τις παλαιές γνώσεις των μαθητών για τη Ρώμη και την αυτοκρατορία της στο νέο γνωστικό υλικό για το Βυζάντιο και την αυτοκρατορία του (αφόρμηση διδασκαλίας).

Ο **πρώτος διδακτικός στόχος** είναι να εμβαθύνουν οι μαθητές στους παράγοντες και τη σημασία της ίδρυσης της Κωνσταντινούπολης στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου. Ο διάλογος μπορεί να συνδυαστεί με τη μελέτη αποσπασμάτων και της εικόνας της συνοικίας του Γαλατά.

Λεπτομέρειες για την οικοδόμηση της Κωνσταντινούπολης παρέχει το απόσπασμα από το Χρονικό του Νέστορος Ισκεντέρη. Η τελευταία παράγραφος του αποσπάσματος έχει στενή σχέση με την εικόνα που ακολουθεί.

Ακρογωνιαίο λίθο της θρησκευτικής πολιτικής του Κωνσταντίνου αποτελεί η συμφωνία του με το Λικίνιο για ανεξιθρησκία που σήμαινε και τη νομιμοποίηση του Χριστιανισμού (313) και προκάλεσε μια σειρά μέτρων υπέρ των Χριστιανών (μετά το 324) που κατέστησαν το Χριστιανισμό ευνοούμενη θρησκεία της αυτοκρατορικής εξουσίας (**δεύτερος διδακτικός στόχος**).

Στο πλαίσιο της πρώτης ενότητας οι μαθητές μπορούν να ενημερωθούν στοιχειωδώς για τις έννοιες: **ιστορική πηγή, ιστορική σύνθεση, ιστορική αλήθεια, ιστορικό πρόβλημα κ.ά.**

Οι ιστορικές πηγές της Βυζαντινής Ιστορίας αποτελούνται από άμεσες και έμμεσες πηγές. Στις άμεσες περιλαμβάνονται τα αυτούσια κατάλοιπα του παρελθόντος (μνημεία, νομίσματα, επιγραφές, σφραγίδες, ανασκαφικά ευρήματα και τα γραπτά κείμενα με πρακτικό σκοπό: νομικά κείμενα, πρα-

κτικά συνόδων, κ.α.). Στις έμμεσες πηγές ανήκουν ιστοριογραφικά και χρονογραφικά έργα, εκκλησιαστικές ιστορίες, βίοι αγίων, γεωγραφικά πονήματα, έργα λογοτεχνίας και ρητορείας.

Με τις ιστορικές πηγές ασχολείται επαγγελματικά ο ιστορικός, ο οποίος τις ερμηνεύει και με τη βοήθειά τους επιχειρεί να ανασυνθέσει το ιστορικό παρελθόν. Ο ειδικός ιστορικός που ασχολείται με τη Βυζαντινή Ιστορία ονομάζεται **Βυζαντινολόγος**.

Σχολιασμός του υποστηρικτικού υλικού

Το **πρώτο παράθεμα** είναι απόσπασμα από το υστερομεσαιωνικό Ρωσικό Χρονικό του Νέστορα Ισκεντέρη, το οποίο, ως προς την ίδρυση της Πόλης, αντιλείπει από προφορικές παραδόσεις και θρύλους.

Το **δεύτερο παράθεμα** προέρχεται από τη Βυζαντινή Ιστορία του Α. Α. Vasiliev, έργο αρκετά παλιό αλλά πάντα χρήσιμο. Ο συγγραφέας αξιολογεί τα επιμέρους στοιχεία που συνθέτουν τη θρησκευτική στάση του Κωνσταντίνου Α' και θεωρεί ότι το διαθέσιμο υλικό δεν επιτρέπει το συμπέρασμα ότι η «μεταστροφή» του Κωνσταντίνου στο Χριστιανισμό προήλθε από ειλικρινή θρησκευτική πεποίθηση.

Το **εικονογραφικό υλικό** της διδακτικής ενότητας αποτελείται από τρεις εικόνες. Στην **πρώτη** έχουμε την προσωποποίηση της Κωνσταντινούπολης, ένθρονος με στέμμα-κράνος, και ασπίδα και δόρυ στο αριστερό χέρι, να δείχνει τον γνωστό κίονα από πορφυρίτη, πάνω στον οποίο είχε στηθεί το άγαλμα του Κωνσταντίνου ως Ανίκτου Ήλιου.

Η **δεύτερη εικόνα** δείχνει τη συνοικία των Συκεών ή Πέραν ή Γαλατά της Πόλης με την προκυμαία και αρκετά εμπορικά πλοία μπροστά της. Οι στίχοι του Παλαμά σχολιάζουν εύστοχα τον κομποπολιτισμό και την οικουμενική σημασία της Πόλης του Κωνσταντίνου.

Στην **τρίτη εικόνα** βλέπουμε αργυρό νόμισμα με προτομή του Κωνσταντίνου. Διακρίνονται το Χριστόγραμμα στο κράνος του (που συσχετίζεται με το όραμα του 312) και η σφαίρα με τον Σταυρό, σύμβολο της Χριστιανικής Ρωμαϊκής Οικουμένης. Το νόμισμα χρονολογείται περίπου στο έτος 315 και δείχνει τις διαθέσεις του Κωνσταντίνου έναντι της νέας θρησκείας στο συγκεκριμένο χρονικό σημείο.

Υποδείξεις για τις απαντήσεις στις ερωτήσεις στο βιβλίου

Η θέση της Πόλης ήταν μοναδικά πλεονεκτική και προνομιούχος από γεωγραφική, επικοινωνιακή, γεωπολιτική-στρατηγική και οικονομική άποψη. Βρισκόταν στο σημείο όπου ενώνεται ο Εύξεινος με την Προποντίδα-Μεσόγειο και η Ασία με την Ευρώπη, ήταν πανέμορφη και γεμάτη πλούτη ("της γης το περιβόλι"), η μυθική πόλη του Μεσαίωνα, με την οποία μόνο η Βαγδάτη στην εποχή της ακμής της θα μπορούσε να συγκριθεί, η κατ' εξοχήν Πόλη, η Πόλη των Πόλεων. Γι' αυτό και στο πέρασμα των αιώνων υπήρξε άλλοτε αντικείμενο του πόθου ποικιλώνυμων κατακτητών ("ακρίδες"), που επιχειρήσαν να ιδιοποιηθούν τα πλούτη της, και άλλοτε μυθικός προορισμός ταξιδευτών, ναυτικών και εμπόρων ή ανθρώπων του μόχθου ("μελίσις"), που ταξίδευαν σ' αυτή, για να εξασφαλίσουν μεγάλα κέρδη (πρώτη ερώτηση).

Το κτίριο της Συγκλήτου (Senatus) ο Ιππόδρομος, τα Fora, οι στοές, οι Επτά Λόφοι του οικισμένου χώρου και γενικά το ρυμοτομικό σχέδιο, θύμιζαν ότι η Νέα Ρώμη ήταν κληρονόμος και συνεχιστής των παραδόσεων της Παλαιάς. Αντίθετα οι χριστιανικοί ναοί θύμιζαν το νέο στοιχείο, το Χριστιανισμό, που συντέθηκε με τις ρωμαϊκές πολιτικές παραδόσεις και τον ελληνικό πολιτισμό για να δώσουν το ιστορικό φαινόμενο Βυζάντιο. Ο κίονας με τον ανδριάντα του Κωνσταντίνου Α' ως «ανίκτου Ήλιου» παραπέμπει στον ιδρυτή της Πόλης (δεύτερη ερώτηση).

Ο **συγκρητισμός** της Ύστερης Αρχαιότητας άφησε τη σφραγίδα του στη θρησκευτική στάση του Κωνσταντίνου. Ο αυτοκράτορας έφερε το ρωμαϊκό ιερατικό τίτλο Ανώτατος Αρχιερέας (pontifex maximus) και παριστανόταν ως Ανίκητος Ήλιος, ο οποίος συνδύαζε χαρακτηριστικά του Απόλλωνος και του περσικού θεού Μίθρα (**τρίτη ερώτηση**).